

Balácsi József Attila

Szansin és a tigris

*Tigris, tigris, csóvafény
éjszakáknak erdején,
mily kéz adta teneked
szörnyű és szép termeted?¹*

1. A hegy szellemei. Az animizmus hívei szerint a természet erőiben, a hegyekben, sziklákban, barlangokban, vizekben, állatokban és növényekben démonok meg szellemek lakoznak. A koreai néphagyományban fő szerepet játszik a hegykultusz: a magaslatoknak, sőt a völgyoszorosoknak is saját védőszellemük van. A hegy az állandóság, a magasság és a központ jelképe, föld és ég, anyagi és szellemi találkozási pontja. Ugyancsak mély tisztelettel övezi a bérceket a buddhizmus: azt tanítja, hogy nyugalomuk és szépségük kedvez a háborítatlan elmélkedésnek, s a buddhaság, a dolgok szellemi magva szintén ott lappang

Pirosza (alapítva: X. század, Kjongszangbuk tartomány). A szürke háttérből kiugró sokszínű figurákkal és fenyővel az egyik leghatásosabb Szansin-ábrázolás. A kép jobb felének zsúfolt-ságához képest a bal oldala szinte teljesen üres

kezésbe lép vele.”² Megjelenítése, majd művészi ábrázolása Koreában három fokozatban ment végbe: legkorábban kőrákásokkal idézték fel. Országszerte kisebb-nagyobb kavicsokból, kövekből alkotott halmok magasodnak, lábuknál alkalmasint apró oltárral, két-három gyertyával és egy tál vízáldozattal. Az arra járók gondosan rájuk raknak egy-egy újabb követ, meghajolnak előttük, majd folytatják útjukat. A következő szinten nevét már le is írják: a „Hegy királya, nagy szellem” szöveget festik papírra, vésik valamilyen kemény anyagba kínaiul vagy koreaiul, és elhelyezik egy szentélyben. Végül Szansin ember alakban áll

mindenben, akár csak az animizmus lényei. Hagyományos koreai térképeken – a földjósítás (kínaiul fengsuj) szerint – a sarkalatos tájékozdási pontok a hegyek és a folyóvizek, s a falvak évszázadok óta a „mögöttem hegy, előttem folyó” elv szerint épülnek: a hegyek megtörik a szélviharok vad erejét, tűzifával látják el a lakosokat, a folyó pedig ivó- és öntözővizet ad.

„A hegy szelleme a Földet személyesíti meg – a szó szoros értelmében és metaforikusan is – fejlődése legmagasabb fokán, ahol a Föld az Éggel találkozási pontja fogadja legközvetlenebb áldásait, és érint-

¹ William Blake: *Tigris* (1794), Kosztolányi Dezső ford.

² Canda 1980: 13.

előttünk: selyemképen, sámánlegyezőn, fában és kőben.³ A múlt század húszas éveiben az ötszázhuszonkét koreai sámánrítusból százhetvenhat a hegyi szellemek tiszteletét szolgálta.

Eredetileg a hegy szelleme nő. Ő azonban sohasem tett szert olyan mérvű hatalomra és befolyásra, mint férfi megfelelője. Kultuszának további bizonyítéka női nevet viselő számos hegy, amelyeknek a csúcsán az oltároknál imádott személy kizárólag szellemnő lehetett. Isabella Lucy Bird (1831–1904), a Koreáról szóló egyik első európai útleírás szerzője ír a sámánok tevékenységéről, aztán így folytatja:

„A démonok másik, tetemes csoportját a hegyi szellemek, a Szansinrjongok⁴ alkotják. Hegyvidéken mindenütt ráakadtam szentélyeikre, a Han folyó mindkét ágában, forrásoknál és folyóknál, s különösen hatalmas fák árnyékában, borostyánszőlő borította sziklákon – a lapos szikla kiváltképp megfelelő oltárnak, s ezért fölöttébb »szerencsés«. Korea legértékesebb exportcikkének, a ginszengnek az őrződémonát tisztelettel övezik, akárcsak a szarvasvadászokét, akit egyöntetűen zordon tekintetű, tigrisen lovagló öregemberként ábrázolnak, hivatalnoki ruhában. Körötte láthatók a háremének emelt oltárok, s vannak nődémonok is, hegyi szellemek, akiket gyakorta japán nő alakjában festenek meg.”⁵

2. Szansin. A patriarchális konfucianizmus hatására később Szansin már kizárólag férfiként jelenik meg. Többféle nemes feladatot lát el: őrzi a hegyet, óvja az embereket betegségektől és rossz szellemektől, a jóra valókat gazdagsággal és gyermekáldással ajándékozza meg; mesékben hozzá fohászkodnak a hős kiszabadításáért. Konfuciusz születéséről olvashatjuk egy XVIII. századi elbeszélésben: „Hiszen tudod, nagy Kung Fu-ce hogy született: anyja mindig imádkozott Niku-san hegy istenéhez, s tőle kapta szent gyermekét.”⁶ Említett tulajdonságaival Szansin szöges ellentéte a nem is oly távoli, tibeti hegyi szellemeknek, akik járványokat és halált zúdítanak az emberiségre. Már régóta nem egyetlen, konkrét hegy szelleme, hanem az összesé. Ebben a szibériai sámánizmus főszellemeihez hasonlít, akik bizonyos természeti erőt testesítenek meg, ám nincsenek röghöz, azaz hegyhez kötve. Szansinnak a kínai mitológiában Lu-vu, 'a hegyhát szelleme' felel meg: tigristestű, emberarcú lény, kilenc farkkal és tigrisre jellemző, éles karmú mancsokkal.

Többnyire a dél-koreai buddhista kolostorok udvarának hátsó részében található a neki emelt szentély, a Szansin-gak. Thenghvjája, képe a fő helyen, a bejárattal szemközti falon függ: a taoista, buddhista vagy konfuciánus hagyo-

³ Párhuzamok kínálkoznak több vallásból is. Hatszáz évig a történeti Buddhát különféle szimbólumok (a tan kereke, lábnyomai, üres trón, sztúpa, bódhifa, nyergeletlen ló, napernyő) jelképezték. A korabeli brahmanizmusban is csak kisebb istenségeket, jaksákat jeleníthettek meg. A kereszténységen belül a XII. századig ugyancsak fennállt az istenábrázolás tilalma.

⁴ Szansin(rjong): 'a hegyisten (szelleme)'. Koreaiul a hegy 산 san – a szó a kínai 神 shén 'hegy' átvétele. Konfuciánus értelemben a 산 sin '1. szellem, 2. isten'. A 산 az időtlenség, az örökkévalóság jelképe, határtalan; a 'hegy'-et jelentő másik koreai szó a 岬 mwi – ezt természeti képekben használják, amikor fölötté ott a kék égbolt, a nap, a hold vagy a ludak csapata.

⁵ Bird 1898: 416–417.

⁶ *Csunjan szerelme* 1958: 9.

mánynak megfelelően ősz öregapónak ábrázolják, hol hajadonfőtt, hol fejrevalóval. Tangunnal, a koreaiak mitologikus ősatyjával⁷ azonosítják, ugyanis a legenda szerint ő a hegy szülőtte, aki hosszú uralkodása után hegyi szellemmé változott. A Korea és Mandzsúria határán magasodó Pektu-szan⁸ képét tartalmazó Szansin-ábrázolások Tangunnal meglévő kapcsolatának értékes bizonyítékai. Hegyistenné nemcsak híres személyiségek válhatnak, hanem bárki, aki életével rászolgált. A *Három királyság krónikája* (1285 k.) egyik történetében a férjét sirató hú feleség három lányával a hegyekbe vonul, halála után védőszellemmé változik, s a környék lakói szentélyt emelnek neki.⁹ Népszerűségét tanúsítja, hogy a csarnokába kitett perselybe nemritkán jelentősebb összeg folyik be, mint a főcsarnokéba.

Szansint *A hosszú fülű király* című népmese így állítja elénk:

„Csodák csodája, hogy ki volt a hegyi szellem: egy ősz hajú, öreg ember. Fején koronaszerű süveg, testét hosszú, száz redőt vető, finom szövésű, fényesen csillogó selyemanyagból készült köntös fedte. Kezében egy legyezőt tartott, szeme jóságosan tekintett a legényre. [...] A trón az ősi szellemfa közvetlen közelében állott: nagy, csomós törzsű, öreg tölgyfa volt a szellemfa, nem fenyőfa, amely a hosszú élet jelképeként másutt többnyire szellemfául szolgált.”¹⁰

A hegyi szellem nem magányosan üldögél sem a szentélyekben, sem a Buddha-csarnokok falán: társaságához tartozik alteregója, a tigris, a hegy másik megszemélyesítője. Ábrázolása sokszínű: itt vérengző vadállat, ott stilizált, játékos macska, emitt szürrealista ragadozó, amott a minhva,¹¹ a koreai népi festészet állandó szereplője. Minden kép előtt ott találjuk szobormásukat is egy szekrénykén, a takarosán elrendezett áldozati ételek, italok és gyertyatartók között.

3. Minek nevezzetek? Fölvetődik a kérdés: miért éppen a *Panthera tigris*, és nem más dúvad szegődött Szansin mellé? A választ a mitológiában betöltött szerepének elemzésével adhatjuk meg. Sajnos, a vele kapcsolatos népi hiedelmek vizsgálatát jócskán nehezíti, hogy a nyelvek nem különböztetik meg egyértelműen a macskafélék alcsaládjába tartozó egyedeket, így nem mindig világos, melyik állatról esik szó. A bali *singa* jelentése ‘oroszlán’, de mivel Indonéziában az oroszlán nem honos, Kelet-Jáván a tigrisre is használják. A jávai *macan* és *sima* gyűjtőnév egyaránt ‘1. tigris, 2. leopárd’ – az ójávai *harimong* csak ‘tigris’. Az indonéz *harimau* ‘tigris’, a *harimau tutul* pedig ‘pettyes tigris’, azaz ‘leopárd’. Malajziában sem mindig választják el a források a tigrist a leopárdtól.

⁷ Tangun ‘a szantálfa uralkodója’: az Ó-Csoszon állam alapítója a koreai mitológiában (i. e. 2300 k.). Újkőkori totemős és kultúrhős vonásaival felruházott személy, szellem, ember és állat harmonikus egységét testesíti meg. Születésnapját a tizedik holdhónap harmadik napján ünneplik.

⁸ Pektu-szan: Kialudt tűzhányó, melynek hófödte orma már mérföldekről feltűnik. Azonosnak tekintik a koreaiak szent hegyével, a Thebekkel, amelynek ‘fehér hósapka’ jelentésű nevét a napkultusszal hozzák összefüggésbe.

⁹ Lásd Ilyon 1997: 61–65.

¹⁰ Voigt 1966: 42.

¹¹ Minhva: Koreai 민화 min-hwa < japán 民芸 mingei. A kifejezést Janagi Munejosi (1889–1961) japán művészettörténész alkotta meg az utcán kapható olcsó emléktárgyak jelölésére.

Azonban semmit sem róhatunk fel a délkelet-ázsiai nyelvek beszélőinek, hiszen maguk a biológusok sem képesek zöld ágra vergődni a macskafélék bonyolult rokoni viszonyait illetően. Linné (1707–1778) eredetileg az összes macskaféléket egyetlen nembe, a macskaformákéba sorolta (1735). Később ez a szám 23-ra bővült, de az utóbbi időben ismét csökkenőben van. Sok szaktekintély csak négy nemet ismer: Felis (macskafélék), Panthera (párducformák), Neofelis (ködfoltos párduc) és Acinonyx (gepárd). A molekulakutatás újabb eredményei bizonyára hatással lesznek a macskafélék rendszertanának módosulására, pontosítására.¹²

Thapsza (alapítva: XX. század első fele, Csolabuk tartomány). A hegy szelleme élete párjával. Szansinon vörös palást, feleségén zöld ruha. Közöttük Szansin szobra zöld fejfedővel, kezében szerzetesi bot

Archaikus mítoszokban a tigris a termékenység, vadság, kegyetlenség,¹³ erő és hatalom szimbóluma, ezért a nevének kiejtése nemegyszer tabunak számít, mint a kínai-ban a Tang-dinasztia idején (618–907). Indonéziában sohase említik saját nevén, ha a környéken jár. Helyette a *nagyapa*, *nagyanya*, ritkábban *apa*, *nagybácsi*, *bátyó* rokonságneveket használják. Másik gyakori körülírása: *csík* (*kabátú*). Gondoljunk csak Kipling klasszikus regényének arra a részletére, amely a tigris csíkozásának eredetét meséli el:

„Csak az Első Tigris nem volt velünk, mert az még az Északi Mocsarak közt bujkált; s amikor hírét hallotta annak a Valaminek, amit a barlangban láttunk, így szólt: – Odamegyek ahhoz a Valamihez, és kitöröm a nyakát. – Egész éjjel rohant, amíg csak a barlanghoz nem ért; de amerre ment, a fák és kúszónövények megemlékeztek Tá parancsáról, lehajtották az ágaikat, és megjelölték futtában, végighúzva ujjukat hátán, oldalán, homlokán, arcán. Ahol megérintették, jel maradt, csik maradt sárga bundáján. És ezeket a csíkokat viselik a gyermekei mind a mai napig. Amikor a barlanghoz ért, a Félelem, a szöretlen, kinyújtotta kezét, és így nevezte el: »az a Csík, aki éjszaka jár« – és az Első Tigris megijedt a Szörteletől, és üvöltve nyargalt vissza a mocsarak közé.”¹⁴

Koreai mese a csíkok kialakulását úgy magyarázza, hogy a tigris dohányzás közben elaludt, s a forró hamu kiégette a szőrét.¹⁵

¹² Grzimek 2003: 369.

¹³ Mindamellet Ázsiában a tigris gyakorta maga a megtestesült jóság. Egy koreai elbeszélés így ír róla: „A tigris természeténél fogva előrelátó, nemes, választékos modorú és előkelő, tiszteli szüleit, bölcs és jószívú, merész és elszánt, ügyes – úgy tűnik, senki a világon nem szállhat szembe vele” (Pak Csivon 2006: 55).

¹⁴ Kipling 1981: 38.

¹⁵ Lásd a mesekatalógus 11. típusú meséjét: Choi In-hak 1979: 4.

4. Vadság és erő. Mivel a tigris, a legnagyobb macskaféle az állatok fejedelme,¹⁶ ezért számos törzs totemállata, Délkelet-Ázsiában pedig a hegyek, barlangok szelleme. Közép- és dél-amerikai esőerdőkben helyét közeli rokona, a jaguár veszi át, Ázsiában meg a krokodil. Ez természetes, hiszen mindketten Siva manifesztációi: a tigris a szárazföldön, a krokodil a vízben. Szansinnal rokonítja a tigris gyermekáldásadó tulajdonsága is: a karakalpak nők meddség ellen tigrishúst fogyasztanak, meghajlással tisztelik meg a vad lábnyomát vagy tigrisbőrön ugranak keresztül. Kirgiz sámánok a szertartás során a fehér tigristől kérnek segítséget.¹⁷ A taoistáknál a tigris a nyugat jelképállata, és a jinhez kapcsolódik.

A legelső magyar állattani munka (1702) így jellemzi a tigris:

„A Bölcs Aristoteles az oktalan állatokról írott Historiájának 9. könyvének 29. részében azt állítja, hogy Ásiában sokkal kegyetlenebb, Európában sokkal erősebb, Afrikában pedig sokkal többféle formájú állatok teremnek. Amelly elsőben is megtetszik ebben az Ásiai kegyetlen fene vadban. Ennek az ő neve Tigris, Armeniai szó, amely nyilat tészén.¹⁸ [...] igen gyors és mód nélkül kegyetlen állat.”¹⁹

A tigris éjszakai vadász, ezért a bátorság megtestesítőjeként, démonok elűzőjeként tartják számon, gyakran festik ajtókra, kapukra. Koreában faluhelyen napjainkban is látni kiragasztott képét. Kínai előzménye a kapuisten, akinek a tiszteletére bemutatott áldozatokról már a *Szertartások könyve* (a Han-dinasztia kora, i. e. 206 – i. sz. 220) is beszámol. Kínában a katonai rangot viselő hivatalnok ruhájának elejét vagy hátát a Ming-dinasztia (1368–1644) óta jobbadán vadállatszimbólum díszítette: a második fokozatot oroszlán, a harmadikat párduc, a negyediket tigris, a hetediket pedig tigrismacska. Azok a jávai vezetőik, akik harcban estek el, vagy más, nem természetes halállal haltak meg, szintén őrzőistenségekkel válnak.

5. A tigris mint hátasállat. Istenségek hátas- vagy kísérőállataként Ázsiaszerte gyakori a tigris: a démonokat megfélemlítő mágusokat a hátán ábrázolják, miként a hindu Sivát és Durga istennőt is, akinek szoros kapcsolatát a hegyekkel megerősíti két másik neve, a Vindhjavászini ‘a Vindhja-hegység lakója’ és a Párвати ‘a hegy lánya’ is. Egy jávai példázatban két fivér, Bubuksa és Gagang Aking egy hegy csúcsán vezetnek. Bubuksa mindenféle ételmezt fogyaszt, viszont testvére vegetáriánus. Bhata Guru, a főisten elküldi hozzájuk

¹⁶ Jáván régen a nemesek néha a macan ‘tigris’ szót illesztették nevükhöz, családjuk fejedelmi eredetére utalva. Mivel a tigris homlokán három vízszintes és egy ezeket összekötő függőleges vonalhoz hasonló mintázat látható, buddhista képeken a kínai 王 wáng ‘király’ írásjeggyel díszítik az állat homlokát. Az ókori Kelet egyes nyelveiben – az uralkodó képességeinek elismeréséül – egyazon szó jelenti az oroszlánt és a királyt.

¹⁷ Egy szumátrai herceg ott alapította állama fővárosát, ahol fehér bivalya megtorpant. Ez hasonlít a kelet-jávai Blambangan Királyság megszervezéséről szóló történethez, csak ott fehér tigris szerepel. Népköltészetünkben a fejedelem paripája, takarója, süvegének és sátrának nemezposztó bevonata ilyen színű. Hérodotosz megemlíti a szkíták fehér, szent lovát (Erdélyi 1961: 179; Hérodotosz 1989: 94).

¹⁸ A magyarban a tigris latin eredetű szó, melynek alapszava az iráni tigrī- ‘nyíl’ (TESz. 3: 917).

¹⁹ Miskolczi 1983: 82–83.

fehér tigris alakját öltött szolgáját, megüzenve, hogy szívesen belekóstolna az emberhúsba. Gagang Aking nem hajlandó feláldozni magát, arra hivatkozva, hogy csupa csont és bőr, de Bubuksa örömmel teszi. A tigris megengedi neki, hogy a hátára üljön, míg a fivére kénytelen mögöttük ballagni. Bubuksa áldozatkészsége a mennyországban megjutalmaztatik.

Csikcsisza (alapítva: 418, Kjongszangbuk tartomány). A háttér kékekszürke, Szansin köpenye vörös, bélése kék, arany mintával. Botjának végén tökedény fityeg

6. Tigrisfestmények. A koreai népi festészet előszeretettel és bő humorral ábrázolja a tájat a benne belőle élő növényekkel, állatokkal és emberekkel. Alkotásai műfaját címük alapján szokás meghatározni. Néhány a mintegy másfél tucatnyi témakörből: virágok-madarak, növények-rovarok, bazsarózsa, a hosszú élet jelképei, sárkányok, taoista-buddhista mesterek, tájképek.

A koreai festészet legkorábbi, időszámításunk első századaiban készült mesterművei a kőhalomsírok falait borító, kifinomult ízléssel megrajzolt kompozíciók, melyek között már tigris is előfordul. A négy égtájat mitologikus állatok – Fekete Teknősbéka (É), Kék Sárkány (K), Vörös Főnix (D) és Fehér Tigris (Ny) – képében képzeltek el, s közülük kettő feltűnik a kapukon is: balról a Kék Sárkány, jobbról a Fehér Tigris. Régi szokás szerint újévkor a ház ajtajára függesztették ki őket, hogy távol tartsák a gonosz démonokat. Nem is maradt el a hatásuk: a Fehér Tigris az árvizet, tűzvészt és szélvihart hárította el, míg a Kék Sárkány az öt áldást hozta a ház lakóira: hosszú életet, egészséget, gazdagságot, békét és bátorságot.

Szansin csarnokában általában egyetlen tigris lakik, azonban ritkábban előfordul párosával, például a Hibangszában,²⁰ a Pomunszában, a Podokszában és a Szonggvangszában. A Csungsimsza thenghváján családi idill fogad minket: balról egy nőstény tigris tekint méltóságteljesen ránk, Szansin lábánál pedig két kölyke játszadozik. Jobbról egy szolgáló tesz kezével simogató mozdulatot. Fehér a Pegjansza tigrise, s a Csogjesza ugyancsak fehér tigrisét fehér palástú Szansin öleli át. Szansin és a tigris nemcsak önálló Szansin-gakban fordul elő, hanem a csarnokok külső falait is díszítheti.

Tigrisen utazó Szansint láthatunk a Csikcsiszában, a Pomunszában és a Pogvangszában. A Csikcsisza egy másik Szansin-képén kettejük barátságos birkózásának vagyunk szemtanúi: a hegyi szellem a hátán fekvő tigris hasára telepedve igyekszik a száját fölfeszíteni. A Heinsza egyik csarnokfalán, egy kapu fölött ugyanazokat a vonásokat viselik, azt példázva, hogy hosszú együttélésük eredményeként egymáshoz idomultak. Messzeséget fürkésző szemük egyformán villan, kackiás bajszuk azonos szögben mered az égnek, mosolyuk is egy tőről fakad. A Pomunsza egyik festményén mindketten békésen szundikálnak.

²⁰ A koreai templomelnevezésekben a 사 sa '1. buddhista templom, 2. buddhista kolostor', az 암 am 'templomocska' jelentésű.

A Pogvangsza vicsorgó tigrise mellett meghökkentő ellentét a barátságos arcú Szansin.

Néha a tigris testét részben vagy teljesen pöttyök borítják, ami a koreai művészek tréfálkozó kedvét mutatja: a tigris anyja vagy nagyanyja félrelépett, innen a szokatlan külső. Teljesen pöttyös például a Hveomsza, a Kimrjongsza (ráadásul szürreálisan lila!), az Okrjongsza és a Ponggoksza tigrise, a Csidzso-kam és a Hongdzseam tigrisének csak a feje.

Megörökítik a művészek a mesék motívumait is. Különösen népszerű a két alábbi történet:

„A tigris belepottyan egy verembe, és kéri a vándort,²¹ segítsen neki kivergődni belőle. Amikor azonban sikeresen kijut, nekítamad és fel akarja falni megmentőjét. Az megkér egy környéken legelésző ökröt, tegyen igazságot.

– Tigris, nyugodtan fald fel a vadászt! – tanácsolja az ökör. – Gonosz teremtmény az ember, éjjel-nappal dolgoztat minket: terhet hurcoltat, földet szántat velünk. S amikor belefáradunk az örökös robotba, egyszerűen levág bennünket. Nem éri be a hússunkkal, még az irhánkra, csontunkra, faggyúnkra és vérünkre is igényt tart!

Ezután a vándor egy fenyőfát kér fel bíraskodásra, és ugyanezt a választ kapja. A fenyő nehezményezi, hogy megcsonkítják ágait, kivágják épületfának és szénné égetik.

Végül a rigóra jut a döntőbíró szerepe. Azt javasolja a tigrisnek, menjenek vissza a veremhez, hogy fogalmat alkothasson az eset pontos részleteiről. Visszaparancsolja a tigrist a verembe, s eközben a vadász nyaka közé szedi a lábát.

Ettől fogva a rigó az ember közelében rakja fészkrét.”²²

A Koreában szerencsés előjelnek tartott rigót általában fenyőfaágon örökítik meg. Különösen szép, szokatlan feldolgozását láthatjuk ennek a témának a szöuli Szukukszában. A Szansin-képek aránylag szigorú ikonográfiáját megtöri a népmesemotívum játszi könnyedsége. A nyüzsgő szolgálhaddal ábrázolt hegyi szellem balra pillant, a jobb oldalán álló tigris pedig ácsingózva, szinte csorgó nyállal tekint a feje fölött repdeső két rigóra. Szép illusztrációja található a mesének a Jongdzsong-kolostorban is.

Lássuk a másik mesét:

„Egy nap a nyúl találkozott a hegyekben a farkaséhes tigrissel. A tigris beakarta kapni, de a furfangos nyúl feltalálta magát:

– Olyan finomságot kapsz tőlem magam helyett, hogy megnyalod mind a tíz ujjadat!

S azzal tizenegy felforrósított követ adott a tigrisnek rizslepény gyanánt. Meghagyta neki, hogy ne nyúljon hozzá, amíg ő vissza nem érkezik a faluból a mártással. Azonban a tigris lenyelt egyet: a „lepény” megégette a száját, a gyomrát, és sokáig más étel nem is ment le a torkán.

Legközelebbi találkozásukkor a nyúl azt ígérte, hogy verebeket hajt a tigris torkába. A tigris újra lépre ment. A nyúl felgyújtotta a közeli bambuszligetet, s az égés zaja ezernyi madárszárny csattogásának tűnt. Mire a tigris felocsú-

²¹ Más változatban a vadászt.

²² A történet másik variánsában rigó helyett nyúl szerepel, lásd Cho Hee-wong 2001: 22–24.

dott, körbefogta a tűz. Egy ugrással ugyan megmenekült, de napokig nyalogatta sebeit az odújában.

Harmadjára télen hozta őket össze a sors. Megszólt a nyúl:

– A folyóban csak úgy hemzseg a sok finom halacska! Lógasd a vízbe a farkadat, és várj türelmesen, míg nem harapnak a halak. Én átsietek a folyó túloldalára, hogy idetereljem őket.

A tigris hamarosan érezte, hogy elnehezül a farka. Azt gondolta a balga, a halak csimpaszkodnak rá. Mire észbe kapott, belefagyott a jégbe. A falubeliek meghallották az ordítását, és elfogták.²³

Ennek a mesének egy másik változatában két nyúl megpipáztatja a tigrist, hogy ne unatkozzék, miközben a halakra vár.²⁴ A Csakszuszonvon faliképe azt a pillanatot örökíti meg, amint a tigris már javában pöfékel. Gyakran a nyúl éppen a dohányt gyűjtja meg, mint a szolgálurának. Erre a motívumra utal a koreai mesék kezdőformulája is: 옛날 옛날 호랑이가 담배피우던 시절에 yet-nar yet-nar ho-rang-i-ga dam-bae-pi-u-deon si-jeor-e 'valamikor réges-régen, amikor a tigris még pipázott'. Már egy XVIII. századi lovascsapatot megjelenítő koreai életképről ismerünk egy hosszú csibukot. Hogy a pipázók ne lustuljanak el, a mennyezetről lelógó zsinór vagy bőr hurkába dugták a pipa végét, így két kezük szabadon maradt. Hódoltak a pipázás szenvedélyének a kiszengek is.²⁵

Csakszuszonvon (alapítva: ?, Szöul). Kékes-szürke alap, a levelek egy része és a pipa ugyanolyan sárga, mint a tigris.

7. **Befejezés.** Végezetül álljon itt egy zen buddhista párbeszéd, kóan a tigrismotívumokban gazdag irodalomból:

- Hol jártál? – kérdezte Paj-csang tanítványától.
- Gombát szedtem a Tahsziung-hegy lábánál – mondta Huang-po.
- Láttál tigrist?

Huang-po menten, mint egy tigris, bömbölni kezdett. Paj-csang felkapott egy szekercét és csapásra emelte, de Huang-po megelőzte őt egy jókora pofonnal.

Paj-csang jót kuncogott, és visszatért a templomba:

– A Tahsziung-hegy lábánál tigris settenkedik – szólt a gyülekezethez. – ŐrizkedjeteK tőle! Engem épp most mart meg.²⁶

²³ Lásd Cho Hee-wong 2001: 17–19.

²⁴ Mivel a dohány Koreába 1618-ban érkezett Japánból, ez a mesemotívum nem túl régi keletű.

²⁵ Kiszeng: Olyan ifjú leány, aki a vendégét nem csupán testileg gyönyörködteti, hanem eszmét cserél vele a művészetekről, filozófiáról, történelemről is, lágy hangon énekel, kiválóan táncol, verseket ír és folyékonyan beszél kínaiul.

²⁶ Terebess 1990: 55–56.

Irodalom

- A hosszú fülű király, ford. Büky Béla, in Voigt Vilmos szerk. 1966, *A három özvegy miniszter. Koreai népmesék*, ford. Büky Béla és mások, Budapest, Európa, 34–45.
- Benkó Loránd főszerk. 1967–1976. *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára*, 3., Budapest, Akadémiai
- Bird, Isabella Lucy 1898. *Korea and Her Neighbours. A Narrative of Travel, with an Account of the Recent Vicissitudes and Present Position of the Country*, New York Boomgaard, Peter 2001. *Frontiers of Fear. Tigers and People in the Malay World, 1600–1950.* (Yale Agrarian Studies Series.) New Haven–London, Yale UP
- Canda, Edward R. 1980. *The Korean Mountain Spirit.* Korea Journal 20 (9): 11–16.
- Cho Hee-wong 2001. *Korean Folk Tales*, Trans. by Yoo Hye-kyung (Korean Studies Series, 5.) Seoul–Edison, Jimoondang
- Choi In-hak 1979. *A Type Index of Korean Folktales*, Seoul, Myong Ji University
- Csunjan szerelme. *Verses elbeszélés a XVIII. századból*, 1958, ford. Bang Jong-gab és Tóth Tibor, Budapest, Európa
- Erdélyi Zsuzsánna 1961. *Adatok a magyar népköltészet színszimbolikájához* (I. közlémény), Ethnographia 72: 173–199.
- Grayson, James Huntley 1996. *Female Mountain Spirits in Korea: A Neglected Tradition*, Asian Folklore Studies 55: 119–134.
- Grayson, James Huntley 1997. *The Myth of Tan'gun: A Dramatic Structural Analysis of a Korean Foundation Myth*, Korea Journal 37 (1): 35–52.
- Grzimek, Bernhard 2004. *Grzimek's animal life encyclopedia*. Vol. 14. *Mammals* 3. 2nd ed. Detroit–London, Thomson Gale
- Hérodotosz 1989. *A görög–perzsa háború*. Ford. Muraközy Gyula (Bibliotheca classica.), Budapest, Európa
- Herrfurth, Hans 1972. *Djawanisch–deutsches Wörterbuch*, Leipzig, VEB Verlag Enzyklopädie
- Ilyon 1997. *Samguk Yusa. Legends and History of the Three Kingdoms of Ancient Korea*. 5th print, Trans. by Ha Tae-Hung and Grafton K. Mintz. Seoul, Yonsei UP
- Kipling, Rudyard 1981. *A dzsungel könyve*, 12. kiad., ford. Benedek Marcell, a verseket ford. Weöres Sándor, Budapest, Móra
- Коригодский, Роберт Н. – Кондрашкин, Олег Н. – Зиновьев, Борис И. ред. 1961. *Индонезийско–русский словарь*, Москва, Государственное издательство иностранных и национальных словарей
- Kosztolányi Dezső 1988. *Idegen költők*, 2 köt., Budapest, Szépirodalmi
- Mason, David A. 1999. *Spirit of the Mountains. Korea's San-Shin and Traditions of Mountain-Worship*. Elisabeth, N. J., Seoul, Hollym
- Miksic, John N. 2007. *Historical Dictionary of Ancient Southeast Asia* (Historical Dictionaries of Ancient Civilizations and Historical Eras, 18.), Lanham, Maryland, Scarecrow Press
- Miskolci Gáspár 1983. *Egy jeles Vad-Kert Avagy az oklatan állatoknak története Miskolci Gáspár által* (Magyar Hírmondó.), Budapest, Magvető
- Pak Csivon 2006. *A tigris intelme*, ford. Fendler Károly, in Osváth Gábor szerk. 2006. *A tigris intelme. Koreai elbeszélések*, ford. Ambrus Éva és mások, Budapest, Terebess, 55–58.
- Pál József–Újvári Edit szerk. 2001. *Szimbólumtár. Jelképek, motívumok, témák az egyetemes és a magyar kultúrából*, 2. jav. kiad., Budapest, Balassi
- Rawson, Hugh 1981. *A Dictionary of Euphemisms and Other Doubletalk. Being a Compilation of Linguistic Fig Leaves and Verbal Flourishes for Artful Users of the English Language*, New York, Crown
- Шариф, Шахрул ред. 1972. *Русско–индонезийский словарь*. Москва, Издательство Советская энциклопедия
- Terebess Gábor szerk. 1990. *Folyik a híd. Zen/ csan buddhista anekdoták*, ford. Terebess Gábor (Bibliofil könyvek.), Budapest, Officina Nova
- Tokarev, Szergej A. főszerk. 1988. *Mitológiai enciklopédia* 2 köt., ford. Bárány György és mások, Budapest, Gondolat
- Yoon Yeolsu 2002. *Folk Painting*, Trans. by Nam Wonjun (Korean Art), Seoul, Yekyong